

sećanja na rastka

Tri dana pred 60-godišnjicu rođenja Rastka Petrovića, 13. maja, na Tribini mladih u Novom Sadu, u maloj hladovitoj sali za razgovor, sa tamnim spuštenim zavesama, tog vrelot sunčanog majskog popodneva, sedeli su, okruženi mladim ljudima, savremenici Rastka Petrovića — ljudi koji su degovali i prijateljevali sa Raskom: Aleksandar Vučo, Dušan Matić, Miloš Dedinać, Milo Milunović, Gustav Kričec i Marko Ristić. U jednoj intimnoj atmosferi potekle su reči toplog sećanja na prijatelja, pisca, slikara, veštog putnika... Rastka Petrovića.

Malo iz navike da uvek nešto beležim (jer usmena reč odleti, zaboravi se, izbledi u našem sećanju, ostane samo poneki zvuk, atmosfera), a više iz ljubavi prema Rastku, i što mi donje moji dugovi, poklonici Rastkovi, to nikad ne bi oprustili, počeo sam na papirićima da beležim... Stenografiju ne znam, zato može biti da ovi odlomci neće imati potpunu karakteristiku stila Maticca, Ristića, Dedinaća, Kričeca i Vuča, ali ostaje suština, ostaje zabeležene reči sećanja na Rastka jednog sunčanog majskog popodneva u Novom Sadu.

Evo tih fragmenata iz beležnice:
Aleksandar Vučo: «Tada (1916—1917. godine) smo se nalazili u Francuskoj. Sećam se tog Pariza, otko Sen-Misela, gde su se okupljali srpski studeni, gde je dolazio i Rastko...»

Razlikovao se od nas. Mi smo tada bili još samo amateri, a on, on je unesio celog sebe, bilo kad je čitao simboliste, govorio o Slovincima, gledao Pikasa...»

(Posle izlaganja Aleksandra Vuča pročitalo su dve Rastkove pesme iz 1917. dve pesme koje se danas jedva gde mogu naći, a u kojima se već nazire budući pesnik «Otkrovenja».)

Dušan Matić: «Rastka sam sreo u Nici. Bilo je to na stepeništu jedne rekvizirane nemačke postelastikarice, u kojoj je bila canovana srpska gimnazija. Tada sam već bio pomalo slavani, onako drčki slavan, jer sam već imao objavljen jedan tekst u koleškom listu, i to na francuskom!»

Znao sam da Rastko piše pesme. Bio je oktobar, kišna jesen... Rastka smo vrbovali tog dana da pročita nešto na našem literarnom sastanku. Evo, iz ovog odlomka tog Rastkovog sastava, iz ovih nekoliko recenica, već se nazirao pisac romana «Dan festiva»: «Išao sam sve dalje, ne da zaboravim oračbinu, već da je vidim onakvu kakvu sam je naučio voleti...»

Rastko je bio iz kuće gde je li. terama i umetnička tradicija bila vrlo jaka. Od sestre Nadežde, naše velike slikarke, naučio je da razumeva slikarstvo, a otac, Mirko Petrović, pisao je knjige o ekonomskoj istoriji Srbije. Njegova porodica bila je pravi umetnički krugovi.

Kad sam ga sreo već je bio rastignut stalnim interesovanjem za sve živo — bio je vredan, cretan, čitao

i pisao. U to vreme baš u Francusku je prodirala psihoanaliza i Freud. U to vreme počeo je i Rastkov interes za Slovence. Odlazio je u biblioteke, prelistavao ogromne književne raznih akademija, tražio gdegod je mogao da nešto o svojoj prošlosti Slovincima. I tada sam prvi put ukrao u životu, ukrao sam za Rastka jedan crež iz neke književne, crež koji je predstavljao nekog slovenskog boga, jer sam znao da će se tome jako obradovati. Tako je Rastko, proučavajući život Slovincima, došao i na svog «Penuna». Studirao je prava, imao je veliku memoriju. Iako je učio i imao vremena za sve. Vukao me je da vidim Zadkina, Pikasa, zainteresovao se dadaizmom i uopšte stalno je nešto otkrivao. I verujem da je njegova «Otkrovenje» poteklo iz tog stalnog i neprestanog otkrivanja sve novih i novih stvari...»

Milan Dedinać: «Upoznao sam ga kad je progovorio u punoj meri, kad je posle liško-sentimentalnih slovenskih pesama prešao na ničeansko i više nego ničeansko, u doba kad je pisao «Otkrovenja».

O njemu je vrlo teško govoriti. Šta je kod Rastka problem? — On je složena ličnost, složena poezija. Jer, kad se, naprimer, pojavio Crnjanski (u isto to vreme) odmah je bio prihvaćen i dobio svoje epigone, a Rastko čak i danas čeka da njegova poezija bude analizirana, mada je gotovo najznačajniji pesnik između dva rata.

Zato ću svesti svoje uspomene o Rastku na dve-tri crtice o njemu, na anegdote.

Bio je stalno zaokupljen nečim novim. Jedno vreme bio je vrlo sučveran, naročito u periodu kad je

lana na nogama, pocepanim odelom, kao dve vagabunde posli smo iz Hercegovnog da obidemo manastir Savinja. Na putu nađemo jednu kupa, na njoj nasatano malo geografske karte, i nekoliko čestilčeva belog luka. Kam sam to gurao nogom, on se uplašio i celo mi vreme govorio da su to nekakve vladzbine i da čemo nešto loše doživeti tog dana. Docnije, stalno je bio zaokupljen tim i vrlo neraspuložen. I zaista, kad smo se vratili u Hercegovinu, čujemo da je Crnjanski tu i da leži bolestan. Odemo da ga posetimo i njih dvojica započinu svadu oko toga da li su u lice u Koričali iz trinaestog veka ili nisu. Crnjanski, koji je bio strasno sučveran na svoje poznavanje istorije, a pod temperaturom od 40 stepeni, izvadi u jednom momentu revolver i skoči na Rastka. Rastko mu ga ome i prestravljen pobjegne...»

Docnije je pričao da je to zbog one kepe koju sam ja nogom gurao na putu...»

Milo Milunović: «Upoznao sam se sa Raskom 1921. godine u Parizu. Tada je bio u modi neoklasicizam. Mislilo sam da se on nikad neće promeniti i bio sam poludeo za njim. Radio sam nekakve slike ugađene, sa nekakvim metalnim bojama. Preko puta od mene stanovao je Sutin. Ono što je on slikao ja sam smatrao za bijanje. I imenada došao je Rastko. Lečio je na hidalga sa Velaskegovih portreta, a imao je oči žive, čudno pronicljive oči. Pogledao je odmah po ateljeu i rekao: «Zašto hoćete odmah da uskoćite u muzej? A gde su vam patidžan boje?» — i počeo je da me tera da pravim njegov portre. Uzco je knjigu i seo da poziram. Dolazio je otada svaki dan i strpljivo me nagonio da mu dovršim taj portre. Kad smo bili pri kraju, zamolio me je da mesto knjige napravim kako u zuci držim pticu.

Docnije, u Beogradu, došao je do mene da mu napravim naslovnu stranu i vinjete za njegovu zbirku nastavsk na 19 str./

miljenko stanić

sv. Florijan

TI SI JEDINI TALAS

*U moru devojaka ti si jedini talas
koji dolazi do mojih nogu
da me trudi
Desnom rukom sam ti otvorila svet
a sad mi je tezan bod
između dva koraka
Mojim očima si otkrila starce
a sad tražim samo tvoju ruku
da me vodi u starost
Mojim jezikom si naučila da imenuješ ljude
a ja sam zapamtila
samo tvoje ime*

IGRAČKA

*Progovori jezikom štuke,
skokni nad talasima jutra
iz dubine mora mojih ruku.
Uplaš me tvojim bodom, kćeri,
ja ću se sakriti ispod stola
kad kažeš bau-bau ide na pretima.
Napravicu od svog srca loptu
za tvoje nvoeste igre:
šutni je nogom
između četiri bela zida;
trči za njom po travi,
tresni je o zemlju ako našušiš koleno.
Same smo na svetu
sa našom igrom.
Napravicu od sebe lutku
sto vice mama
i plakacu na tvojim rukama;
Izbiceš mi jedno oko,
stomiceš mi jednu ruku
i krija ću zaspati
kraj uzglavlja.
Sanjaš kako tražim hleb
a ja nemam sata za glad.
Progovori kćeri jezikom plača
iz moje utrobe,
dođi sa poplavom suza
i zbris iz ove sobe
sve stvari koje ne bodaju
tvojim nogama,
progovori kćeri ne gledaju
tvojim očima,
zidove koji ne stoje
na tvojim rukama.
Penji se sa tvojim rećima
do mog grla
i zaustavi urlianje vukova usamijenosti
u mojim grudima.
Same smo na svetu
sa našom igrom.*

OTKAD SI SAMA

*Kraska ti je bila igra sa šarenom loptom
otkad si u svakoj njenoj fazi
otkrila po jednu zemlju
i jedno sunce
Na leptire i travu više ne misliš
otkad si sama
ostala bez krile
Uzadano te ljuljam u snu
i poltarcima zaboravljenog deimjstva
jer tvoje zaobljene ruke
umesto lutaka
grli mladića
sa žlatnom kosom.*

Florika ŠTEFAN

bio opsednut slovenstvom. Skopljao je suveveja po zemljama kroz koje je putovao i počinjao u njih i sam da veruje.

Jednog leta bili smo zajedno u Budvi. Pisao je svoja «Otkrovenja» i verovao u fizioloskos. Uživao je u jelu, u piću, u suncu, vodi, išao je sa ostrva na ostrvo, družio se sa ribarima, posmatrao njihove ruke i verovao da će u njima otkriti neki duboki smisao i tajnu života. Kad bi došao u neki grad, upoznao bi sve ulice za dva dana, sve ljude, sve tuncise, celu okolihu. Bio je strasno radoznao.

Jednog vrelot popodneva, sa nekakvim strasnim, glomaznim sanda-

nastavak sa preth. str./

litave etape tajni koje njegov duh nije mogao obuhvatiti i za to mu je činilo da ga moć shvatanja napušta i da ulazi u afaziju. Padao je u neizlečive melanhonije i oćanjanja. Kada se, još uvek mlad, vratio iznenada u primiljve granice svevisti, zaključio da su prisutne sve najdašnje sposobnosti a u dnu otkri duboki i još ne ushli vrelot izvor svih stalnih nadahnuća. Bi srećan da je sačuvalo sve ono čime može iskoistiti sile života. Bilo je kan da je ponova počeo živeti od definjstva. Zapisujući jednom zabave ranit šta je sve pronađeno ili utavijeno od njegovoga rođenja, začudi

se i obradova koliko je novih bogastava uvedeno u život; kao da pre njegovog života nije ni postojao moderni život; naime:

Telefon, gramofon, bežična telegrafija, kinematograf, bicikl, automobili, aeroplan, cepelin, radium, serum, Bergson, Voronovičeva metoda za podmladivanje, teorija relativiteta, Društvo Naroda. Popravljeni su svi rekordi za visinu i brzinu; iscrpljene nepoznate zemlje. Idealno zamišljen, tako je do danas rekao život sadašnjega pesnika. Ali ono što sa istom silinom utiče na njegova duhovnu unutrašnjost, kao i iskustva i doživljaji iz kojih on odmah gradi sebi svoju mitologiju, lakode je njegovo pripremanje bu-

dućega, sutrašnjega života, nada u njega i vera u njega. Šta ima on pred sobom i šta će život izgraditi još iz njegove ličnosti? On ne zna i niko ne zna, i ako sa najvećom pažnjom išćekuje, i ako ga samo to čekanje izmenjuje. Ono što mu uvek ostaje, i čime je on iznad svih ostalih tipova čovčanstva, to je sposobnost da se u velikone trenutku, i bez tragedije, oćede svega što je činilo spoljnjce bogastvo njegova života i da za uvek napusti sva mesta gde bi ga iko mogao još išćekivati. Sami princip novoga života leži uvek u njemu.

(«Svedočanstvo», 11. decembar, 1924.)